

II. Політичні трансформації II. Transformacje polityczne

Олег Бориняк

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ПОЛЬСЬКО-БІЛОРУСЬКІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ РОЗШИРЕННЯ НАТО НА СХІД (90-ТІ РР. XX СТ.)

Аналізуються трансформації у польсько-білоруських відносинах, починаючи від розпаду СРСР. Розглядаються зміни у двосторонніх стосунках у зв'язку зі вступом Польщі до НАТО, перетвореннями у зовнішній політиці Росії. Звертається увага на вплив чинника внутрішньополітичної ситуації у Білорусі на відносини між сусідніми державами.

Ключові слова: білорусько-польські відносини, НАТО, зовнішня політика Росії, геополітична ситуація в регіоні.

Boryniak Oleg. Stosunki polsko-białoruskie w kontekście rozszerzenia NATO na Wschód (lata 90. XX wieku).

Artykuł analizuje zmiany w stosunkach białorusko-polskich poczynając od rozpadu ZSRR. Rozpatruje się zmiany w stosunkach dwustronnych w związku z przystąpieniem Polski do NATO, zmianami w polityce zewnętrznej Rosji. Zwraca się uwagę na wpływ sytuacji wewnętrznej w Białorusi na stosunki pomiędzy sąsiednimi państwami.

Słowa kluczowe: stosunki białorusko-polskie, NATO, polityka zewnętrzna Rosji, sytuacja geopolityczna w regionie.

Бориняк Олег. Польско-белорусские отношения в контексте расширения НАТО на Восток (90-е гг. XX в.).

Анализируются трансформации в польско-белорусских отношениях, начиная с периода распада СССР. Рассматриваются изменения в двусторонних отношениях в связи с вступлением Польши в НАТО, преобразованиями во внешней политике России. Обращается внимание на влияние фактора внутринеполютической ситуации в Белоруссии на отношения между соседними государствами.

Ключевые слова: белорусско-польские отношения, НАТО, внешняя политика России, геополитическая ситуация в регионе.

Boryniak Oleg. Poland-Belarus relations in the context of NATO enlargement to the East (90's of the XX century).

The changes in the Poland-Belarus relations from the Soviet collapse are analyzed in the article. The changes in bilateral relations in connection with Poland's accession to NATO, changes in the foreign policy of Russia are investigated. The attention is paid to the impact factor of the political situation in Belarus and the relations between neighboring states.

Key words: Poland-Belarus relations, NATO, the foreign policy of Russia, the geopolitical situation in the region.

Період новітньої історії Європи позначився подіями, які справили важливий резонанс на подальший розвиток континенту. Чи не найголовнішою з них було припинення існування Радянського Союзу. Зникнення з політичної карти світу СРСР призвело до значних геополітичних змін, ставши поштовхом для нових інтеграційних процесів, зокрема в Центральній-Східній Європі.

У даному контексті складністю та неоднозначністю вирізняються польсько-білоруські відносини. Стосунки між Республікою Польща (РП) та Республікою Білорусь (РБ) залежать від певних чинників. Із-поміж них виділимо такі як, негативна історична пам'ять та народні міфи, а також сучасна геополітична й економічна ситуація в обох державах, відносини між політичними силами, ідеологічні та національні інтереси. На початку 90-х рр. XX ст. об'єктом критики, яка призвела до нового загострення у двохсторонніх відносинах, стала теза про плани

і перспективи розширення Північноатлантичного альянсу на Схід. Власне, детонатором конфлікту стало прагнення Польщі долучитися до НАТО.

Актуальність даного дослідження полягає у з'ясуванні ключових проблем польсько-білоруського співробітництва, яке формувалося під час розширення організації Північноатлантичного договору і мали безпосередній вплив не тільки на міждержавні відносини між РП та РБ, але й на геополітичний розвиток Центрально-Східної Європи. Автором поставлено за мету дослідити й проаналізувати основні чинники та фактори інтеграції Польщі до Північноатлантичного альянсу, які впливали на розвиток двосторонніх взаємин Польщі та Білорусі і визначали динаміку їх розвитку впродовж 90-х рр. ХХ ст.

Незважаючи на об'єктивні складності польсько-білоруських відносин в останні роки, увага до проблеми дослідження значно зростає. Варто зауважити, що праці, в яких безпосередньо чи опосередковано висвітлюються питання двостороннього співробітництва в контексті розширення НАТО на Схід, представлені головню зарубіжними вченими, здебільшого білоруськими і польськими істориками та політологами. Однак, комплексного монографічного дослідження, яке б акумулювало в собі весь спектр проблем, ще не створено. Окремі аспекти проблеми висвітлювалися білоруськими науковцями. Зокрема, в статтях В. Снапковсага, де головний акцент зроблено на політичну складову сучасних відносин між РП та РБ, які були зумовлені конфліктом Росії і Організації Північноатлантичного договору в 90-х рр. ХХ ст. [1; 2]. Надзвичайно важливим у вивченні даної проблеми є науковий доробок В. Карабалєвіча. В своїх працях дослідник приділив велику увагу інтеграційним, військово-політичним та іншим факторам польсько-білоруських взаємин [3; 4]. Значний науковий інтерес становлять роботи білоруського історика М. Часновсага [5; 6], зокрема авторські висновки. Щодо поглядів польських дослідників — важливо відзначити міркування С. Дембського, К. Малака та Є.-М. Новаковського [7; 8; 9].

Джерельна база дослідження представлена численними висловлюваннями президентів РП та РБ, провідних політиків, міністрів закордонних справ тощо, які здебільшого вміщені у провідних фахових та періоди виданнях Польщі та Білорусі, а саме: «Белорусский журнал международного права и международных отношений», «Belarus Monitor», «Белорусская газета», «Белорусь в мире», «Przegląd Środkowoeuropejski», «Gazeta Wyborcza» та інші видання. Особливої уваги заслуговують матеріали з архіву Президента РП А. Квасневського (Arhiwum dzialalnosci Prezedenta RP w latach 1997–2005).

Із моменту набуття Білоруссю незалежності в 1991 р., польсько-білоруські відносини у своєму розвитку пройшли два зовсім різних за змістом етапи. Згідно з періодизацією білоруського дослідника В. Снапковсага, перший охоплював 1991–1996 рр. і включав у себе так званий період «дворівневої східної політики» Польщі щодо Москви, як республіканського центру та союзних республік (до розпаду Радянського Союзу). Другий — період формування і розвитку відносин Білорусь-Польща [1, с. 49]. На думку польського вченого В. Зайончковського, Польща була першою країною, яка проводила свою політику стосовно СРСР на засадах дворівневості [10]. Хронологічними рамками другого періоду є 1996–2002 рр. Згідно польської історіографії, Республіка Польща щодо Республіки Білорусь, починаючи від 1996 року, почала проводити політику так званого «критичного діалогу».

Зміст даної концепції полягав у критиці тих дій білоруської влади, які порушують права людини та демократичні цінності. Водночас польський уряд не відмовлявся повністю від діалогу з офіційним Мінськом, хоча і знизив рівень активності контактів та применшив їх значення [7, с. 14]. Головні цілі політики «критичного діалогу» були сформульовані у виступі президента РП А. Квасневського, присвяченому польській східній політиці. Говорячи про політику Польщі стосовно Білорусії, президент, відзначив: «... порушення основних прав людини, свободи слова, авторитарний спосіб управління, призупинення економічних реформ не можуть бути сприйняті нами чи підтримані. Однак, будьмо реалістами, мусимо навчитися співіснувати з сучасним Мінським керівництвом та шукати засобів впливу на їхню політику» [11].

Характерною рисою в дослідженнях як польських, так і білоруських науковців є спроба визначити переломний момент у двосторонніх відносинах. Так, польські дослідники С. Дембські та В. Зайончковський, таким моментом вважають перші президентські вибори в Білорусі, які відбулися в червні 1994 року і завершилися перемогою А. Лукашенка. Він по-іншому сформулював внутрішню та зовнішню політичні пріоритети білоруської держави, які суттєво відрізнялися від того курсу, що проводився попереднім парламентом [2, с. 17]. Натомість, білоруські історики В. Карабалевіч та В. Снапковскі, переломний момент в історії РБ вбачають у листопадовому референдумі 1996 р. за підсумками якого повноваження президента істотно збільшилися. Відмова визнавати результати референдуму провідними країнами Європи, а також Польщею, негативна оцінка європейських та міжнародних організацій вплинула на погіршення стосунків Білорусі із Заходом, зокрема призвела до ускладнення польсько-білоруських відносин [2, с. 17]. На наш погляд, обидві версії мають право на існування. Проте, вважаємо за доцільне комплексно, враховуючи й інші фактори, підійти до з'ясування даного питання. В цілому, польські і білоруські науковці визначальними подіями у вказаних двосторонніх стосунках вважають внутрішньополітичні зміни в РБ. Однак, окремі політичні рішення прийняті польською стороною, як ми переконані, теж мали негативний резонанс для розвитку двохстороннього співробітництва. Одним із таких рішень стало проголошення Польщею курсу на вступ до Північноатлантичного альянсу.

Ускладнення польсько-білоруських відносин розпочалося ще в 1993 році, коли офіційна Варшава почала здійснювати рішучі кроки з метою вступу до НАТО. Так, у листопаді того ж року, МЗС Польщі надіслало до Мінська офіційний запит, зміст якого полягав у з'ясуванні відношення білоруської держави стосовно намірів Польщі долучитися до альянсу. Відповідь була негативною [4, с. 152]. Згодом офіційний Мінськ сформулював свою позицію щодо розширення НАТО на Схід. Вона була представлена першим заступником міністра закордонних справ РБ В. Цепкалом у вигляді тринадцяти тез. У шостій тезі відзначалося: «Форсована підготовка вступу до даної військової організації окремих країн, а зокрема, сусідньої Польщі, за рахунок ресурсів промислової сфери переведених у військовий сектор призведе до проблем в економіці та мілітаризації країни. Відтак, мілітаризована та економічно нестабільна Польща, може являти загрозу для безпеки Білорусі» [12]. Натомість, вирішення даного конфлікту МЗС РБ вбачало у проведенні двосторонніх дискусій. Припускалася можливість залучення до переговорного процесу третьої сторони — Російської Федерації (РФ). Окреме місце відводилося іншим факторам, серед яких науковий інтерес викликає психологічний. Стверджувалося, що населення Білорусі розглядає розширення альянсу не лише, як експансію та виклик для національної безпеки країни, але й як загрозу особистої безпеки кожного її громадянина [12, с. 45]. Окрім того, в масовій свідомості білорусів мало місце домінування радянської ідеології, згідно з якою блок НАТО асоціюється з «імперіалістичною агресією».

Іншою особливістю білоруського суспільства, на думку В. Карабалевіча, є існування в ньому глибокого розколу у ставленні до фундаментальних світоглядних цінностей. Розташування країни на кордоні двох силових геополітичних полюсів сприяє тому, що цей розкол поширюється як на питання зовнішньої політики, так і безпеки [3, с. 47]. В такій ситуації керівництво країни та більшість населення виступили за тісний союз і стратегічне партнерство з Росією. Окреслений спектр проблем викликав діаметрально-протилежну реакцію в польському суспільстві. Відтак зовсім по-іншому розглядалося питання вступу до альянсу. Зокрема, міністр закордонних справ Польщі, А. Олеховскі, виступаючи на економічному форумі «Польща–Схід», який проходив у м. Криніца в жовтні 1994 року, в такий спосіб відповів на питання, чому Польща прагне до НАТО: «...тому, що ми [Польща. — А. О.] хочемо переміститися з периферії в центр» [5, с. 29]. Зрозуміло, що під «центром» розумівся політичний центр Європи, а вступ до альянсу мав стати одним із кроків інтеграції до Європейського Союзу (ЄС). Амбіційніше свою позицію в квітні 1997 року на зустрічі з членами спільної комісії Польща–Європейський Союз представив А. Квасневський. У виголошеному виступі він черговий раз зауважив: «Польща вбачає своє членство в НАТО, як один із елементів побудови

спільної Європи, запоруку політичної співпраці в сфері безпеки Європейського континенту в його новому вимірі, враховуючи Центрально-Східну Європу, а не через побоювання пов'язані з Росією» [13]. Наведене висловлювання, на наш погляд, не зовсім відповідає дійсності, оскільки енергетична безпека РП значною мірою залежала і залежить від Російських енергоносіїв, які є суттєвим важелем впливу на формування як східної політики ЄС, так і східної політики Польщі. В цьому контексті не варто ігнорувати збройний потенціал РФ, значна частина якого в досліджуваний хронологічний період розміщувалася на території РБ.

Переломним моментом погіршення польсько-білоруських відносин став січень 1994 року, коли керівництво Північноатлантичного договору прийняло рішення про розширення організації на Схід* У першу чергу, це викликало негативну реакцію з боку Росії, загострило міжнародні відносини в Центрально-Східній Європі, а також дестабілізувало структури європейської безпеки. На думку В. Карабалєвіча, в такій ситуації офіційний Кремль прагнув до прискорення процесу вступу Польщі до НАТО, тим самим провокуючи штучне охолодження стосунків між Варшавою та Мінськом [14]. Вважаємо, що з вищенаведеною тезою бажано погодитися. Адже, чи не найголовнішою умовою вступу до альянсу є врегулювання конфліктних питань держави-кандидата на вступ із сусідніми країнами. Відтак, провокуючи польсько-білоруський конфлікт, виникла загроза призупинення інтеграції РП до організації Північноатлантичного договору.

Зауважимо, що Польща в лютому 1994 року стала учасником програми «Партнерство заради миру». Цікавим є і той факт, що Білорусія могла долучитися до даної співпраці в тому ж таки 1994 року (ще до того часу як президентом став А. Лукашенко). Підписання договору про приєднання до програми було заплановано на квітень 1994 року. Проте, МЗС Білорусії надіслало повідомлення до штабу квартири НАТО в Брюсселі з інформацією про перенесення візиту міністра П. Кравченка та прилучення РБ до «Партнерства заради миру». За інформацією польської «Газети виборчої», термін зустрічі змінено у зв'язку з тим, що в переддень візиту до Брюсселя, у Мінську, на позачергове засідання збиралася Рада Безпеки Білорусії. На ньому було прийнято рішення про те, що у справі долучення до «Партнерства» варто зачекати, оскільки першочерговим завданням є проведення президентських виборів [15].

Аналіз періодичних видань, виступів А. Лукашенка та провідних білоруських політиків свідчить про те, що, починаючи з 1995 року, для Білорусії боротьба проти альянсу стала одним із головних напрямків внутрішньої та зовнішньої політики. Щодо зовнішньополітичних відносин, то з упевненістю можемо констатувати факт припинення активної двосторонньої співпраці РБ із Польщею. Водночас досить динамічно почали розвиватися її відносини з РФ, а тому проблема розширення Північноатлантичного альянсу стала синонімом білорусько-польських відносин. Зокрема, міністр оборони Білорусії А. Костенка відзначив: «Говорячи про проблеми безпеки Білорусії не припустимим є ігнорування дій Польщі спрямованих на вступ до НАТО, оскільки в цій ситуації не виключаємо можливості діяльності розвідувальних груп на прикордонних територіях» [16]. Іншою була стратегія А. Лукашенка. Спочатку він видав наказ про призупинення знищення надлишкової зброї, яка залишилася у спадок від Радянського Союзу. Станом на 1991 рік на території Білорусії було розміщено 200 тисяч чоловік особового складу, близько 3500 танків, 4 тисячі бойових машин. У 1992 році на одну тисячу цивільного населення припадало у три рази більше солдат і офіцерів, ніж у середньому на території колишнього СРСР. Враховуючи це, Білорусія долучилася до договору «Про скорочення військ в Європі» [17]. Згідно з домовленостями вона мала, станом на 1995 рік, скоротити особовий склад 140-тисячної армії до ста тисяч, зменшити чисельність танків із 3108 до 1800, відповідно — бойових літаків із 378 до 260. Такі дії А. Лукашенко прокоментував досить лаконічно: «Приводом для призупинення роззброєння є можливість розширення НАТО» [18]. Проте, вже у своєму виступі на форумі Ради Європи у березні 1995 році в Брюсселі

* Найважливіші напрямки еволюції НАТО були визначені на зустрічах Ради Північноатлантичного альянсу в Лондоні (липень 1990 р.), Римі (листопад 1991 р.), Мадриді (липень 1997 р.), Вашингтоні (квітень 1999 р.), Празі (листопад 2002 р.).

А. Лукашенко відзначив, що: «білоруський народ, котрий так багато витерпів у європейських війнах, є надзвичайно занепокоєний розширенням альянсу, оскільки це порушує стабільність в колишніх комуністичних країнах» [19].

Підсумовуючи міжнародну діяльність Білорусії в 1995 році, відомий білоруський політолог Ю. Шевцов прийшов до висновку, що, починаючи з 1995 року, Мінськ перейшов до політики наділення себе деякою часткою відповідальності та геополітичних функцій Росії в Європі загалом, а в Центрально-Східній Європі зокрема. Таким чином, Республіка Білорусь почала відігравати роль «троянського коня» РФ, озвучувати зовнішньополітичні ініціативи Москви, з якими кремлівське керівництво не наважувалося виступати з різних причин [3, с. 49]. Прикладом даної тези виступає наступний факт. Після завершення візиту президента Росії Б. Єльцина до Мінська, який відбувся 22 лютого 1995 року, вже на наступний день А. Лукашенко заявив про те, що Білорусія відмовляється виконувати зобов'язання про «Скорочення озброєння», а також призупиняє ліквідацію танків, як знак протесту проти дій НАТО. Існували й об'єктивні геополітичні фактори, які підштовхували РБ протистояти планам Польщі долучитися до альянсу. Розширення цієї організації на Схід, а відтак вступ до неї західного сусіда, справді міг би ускладнити зовнішньополітичне становище країни. В. Карабалевіч підкреслює, що небезпека з'являється не від самого факту вступу Польщі в НАТО, а здебільшого із-за загострення відносин між Північноатлантичним блоком та Росією. В цій ситуації Білорусія стала б першою державою втягнутою до конфронтації із Заходом у випадку початку нового етапу «холодної війни» [3, с. 154]. Місце буферної держави не влаштовувало Білорусію, а тому, швидке її зближення з Росією було неминуче. Як наслідок, з розширенням НАТО на Схід припускалася можливість створення на території РБ російсько-білоруської групи військ. Така позиція була висловлена міністром оборони РФ П. Грачовим. Власне, останній відзначав, що Москва спостерігає за контактами Польщі та Литви з альянсом. На його думку, швидке розширення даного військового блоку призведе до загострення поміж РФ та Польщею і Литвою. Вважалося, що приєднання до Північноатлантичного договору зазначених країн, відокремить Калінінградську область Росії від решти країни, змушуючи тим самим вище керівництво її збройних сил вносити корективи до діючих військових програм. Міністр зауважив: «Якщо наша думка в цій справі не буде взята до уваги, то відповіддю у військовій сфері буде створення групи військ в західному регіоні» [20]. В даному контексті треба відзначити й те, що в парламенті РБ вже було створено спеціальну групу так званого «натиску», яка дістала назву «понад фракційне з'єднання Анти-НАТО». Керівництво цієї групи стверджувало, що «Північноатлантичний альянс є агресивною військовою організацією», а її метою є тлумачення «нашим й іншим народам небезпеки поширення НАТО на Схід» [21].

Окремо у досліджуваній період обговорювалося питання транзитного коридору через територію Білорусії та Польщі до Калінінградської області. Воно викликало суперечності й гострі політичні дискусії як в польському, так і білоруському суспільстві. На думку польських політиків, цей коридор, перешкоджав би вступу Польщі до альянсу. З іншого боку, лідери країни не були зацікавлені в тому, щоб Калінінград став конкурентом польських портів. Зрештою, даний коридор, за словами віце міністра МЗС Литви А. Лаурінавічюса, призвів би до загострення відносин Польщі з третіми державами, зокрема, з країнами Балтії [22], а це могло б негативно позначитися на подальшій інтеграції до НАТО держав-претендентів.

Уже на початку 1996 року в політиці Білорусії прослідковуються спроби досягнення компромісу з Польщею щодо розширення Північноатлантичного альянсу. Так, під час зустрічі президентів Польщі і Білорусії у Віскулях* А. Лукашенко відзначив: «Питання інтеграції є внутрішньою справою кожної країни. Польща — суверенна держава, а відтак, сама визначає з ким її інтегруватися, в тому числі і у військово-політичній сфері. Проте, розширення НАТО не

* Зустріч у Віскулях (президентська резиденція в Біловежській пуші) відбулася 30 березня 1996 р., будучи єдиним офіційним візитом президента А. Квасневського в Білорусі.

повинно мати форсований характер. Адже і Польща і Білорусія являються, свого роду, буферними державами...» [23]. У відповідь А. Квасневський запевнив, що коли буде прийняте рішення про приєднання до альянсу, офіційна Варшава та Мінськ проводитимуть політичний діалог. Збоку польського лідера мало місце розуміння побоювань Білорусії, пов'язаних із можливістю розміщення на території Польщі ядерної зброї [24]. Оцінюючи відзначену зустрічі у Віскулях, слід погодитися з думкою польського дослідника К. Малака, який зауважив: «Хоча, такого роду, дипломатична логіка мала на меті заплутати Президента Квасневського, проте, важливо, що білоруська сторона почала проявляти певну еластичність» [25]. Відмітимо, що дипломатична еластичність у ставленні Білорусії до розширення організації Північноатлантичного договору була притаманною А. Лукашенку та його оточенню і впродовж наступних років. Для прикладу, надзвичайний посол РБ в Польщі В. Бурський, виступаючи на регіональній конференції «Білорусь–Польща–Україна: безпечний регіон в безпечній Європі», яка проходила у Варшаві 24–26 травня 1996 року, під час обговорення питань, пов'язаних з розширенням Північноатлантичного альянсу, взагалі не висловився. Проте, він нагадав, що його країна приймає участь у програмі альянсу «Партнерство заради миру» і лише фінансові проблеми не дозволяють білоруській стороні проявити себе більш активно [26]. Нагадаємо, що ще 11 січня 1995 року міністр закордонних справ РБ І. Антонович підписав від імені держави рамковий документ програми «Партнерство заради миру», а вже 29 квітня 1996 року дипломатичне представництво Білорусії в Бельгії передало керівництву пакту презентаційний документ щодо його програми партнерства.

Початкова індивідуальна програма співпраці РБ і альянсу була представлена в НАТО І. Антоновичем 30 травня 1997 року при особистій зустрічі із замісником Генерального секретаря Північноатлантичного альянсу С. Баланзіно [27]. Далі зазначених угод співпраці РБ та організації Північноатлантичного договору не зайшла. Вже наприкінці березня 1999 року Білорусія, вслід за Росією, протестуючи проти військових операцій НАТО в Югославії, призупинила свою співпрацю з альянсом. Однак, участь у програмі «Партнерста заради миру» було відновлено восени 1999 року. Дані події не зробили жодних позитивних змін у польсько-білоруські відносини, які й надалі перебували в напрузі. Причини такого стану справ у двосторонніх стосунках наводяться різні.

Білоруський історик М. Часноускі, відповідальність за поганий стан польсько-білоруських відносин, у значній мірі, покладає на Польщу. Автор відзначає досить довге зволікання її керівництва в створенні цілісної зовнішньополітичної лінії щодо Білорусії [28]. Одночасно дослідник стверджує, що в 90-х роках як Мінську, так і Варшаві забракло динаміки та послідовності у двохсторонніх стосунках. У підсумку, не було впроваджено в життя плану узгодження відносин обох сторін у дусі партнерства, та розроблено моделі співпраці у сфері міжнародної довіри. Сторони не провели дискусії щодо різниці національних і геополітичних інтересів Білорусії та Польщі в своєму регіоні. Доктрини їх закордонної політики ґрунтувалися на односторонніх геополітичних інтересах. Польща сконцентрувала свою увагу на західному векторі, а Білорусь — на східному. Таким чином, остання трактувала вступ Польщі до НАТО, а Польща зближення Білорусі з Росією як дуже небажаний процес [29]. Такий висновок, зроблений білоруським дослідником, на наш погляд, відповідає дійсності. Оскільки, учасники конфлікту не шукали можливості порозумітися, оскільки це не входило до їх стратегічних інтересів. Польща, починаючи від середини 90-х років, активно відстоювала і продовжує відстоювати своє прагнення на роль регіонального лідера. Зрозуміло, що налагодження контактів з РБ, яка 2 квітня 1996 року підписала в Москві з РФ договір про Союз Росії і Білорусії, який створив юридичні підстави для подальшої інтеграції обох держав [30], було пріоритетним, проте, досить складним завданням польської східної політики. Відтак, приєднання до НАТО стало, з одного боку, стратегічним, а з іншого — тактичним кроком. Власне, Польща, за висловом польського політолога Є.-М. Новаковського, планувала відігравати роль захисника інтересів своїх сусідів всередині альянсу [31].

Отже, польсько-білоруські відносини в контексті розширення НАТО на Схід в 90-х роках ХХ ст. відзначалися складністю та неоднозначністю. Антагонізми, породжені неузгодженістю у поглядах на питання інтеграції Польщі до Організації Північноатлантичного договору, призвели до зниження рівня двостороннього співробітництва. Крім того, подекуди необгрунтована критика з боку білоруського керівництва та небажання польської сторони рахуватися з позицією білоруських політиків не сприяли проведенню конструктивного діалогу. Такий розвиток подій тільки підштовхував Білорусію до військово-політичної інтеграції з Росією. Як результат, польсько-білоруський конфлікт лише поглиблювався, а темпи співпраці як в політичній, так і економічній сфері, знижувалися. Невирішені проблеми, з-поміж яких і питання інтеграції, й надалі тримають польсько-білоруські відносини в напруженні, а проблеми безпеки й після вступу Польщі в НАТО у 1999 році викликають негативну реакцію в білоруському суспільстві.

1. *Снапкоўскі У.* Аб беларуска-польскім палітычным крызісе 2005 г. / У. Снапкоўскі // Polska-Białoruś. Wybrane aspekty polityczne i gospodarcze. – Adam Marszałek. – Toruń, 2007. – S. 154–168.
2. *Snapkouski U.* Stosunki polsko-białoruskie (1990–2003) / U. Snapkouski // Беларусь і Польшча. Polska і Białoruś. – PISM. – Warszawa, 2003. – S. 17–25.
3. *Карабалевиц В.* Военно-политические факторы отношений Беларуси и Польши / В. Карабалевиц // Belarus Monitor. – Спеціальний випуск. – Декабрь 1996 – январь 1997 года. – С. 47–52.
4. *Karabalevicz V.* Stosunki białorusko-polskie na tle integracji europejskiej / V. Karabalevicz / Polska w systemie międzynarodowym w dobie integracji europejskiej / [red. M. Marczevska-Rytko]. – Puławska Szkoła Wyższa. – Puławy, 2001. – S. 151–168.
5. *Часновский М.* Белорусско-польские отношения: «серая полоса» неопределенности / М. Часновский // Беларусь в мире. – 1996. – № 3. – С. 28–32.
6. *Часноўскі М.* Праблема рэгіянальнай стабільнасці ў Цэнтральнай і Усходняй Еўропе ў канцы ХХ ст. / М. Часноўскі // Беларуский журнал международного права и международных отношений. – 2000. – № 3. – С. 63–70.
7. *Dębski S.* Stosunki polsko-białoruskie – stan obecny i perspektywy / S. Dębski // Беларусь і Польшча. Polska і Białoruś. – PISM. – Warszawa, 2003. – S. 11–16.
8. *Malak K.* Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Białorusi / M. Malak. – Akademia Obrony Narodowej. – Warszawa, 2002. – 216 s.
9. *Новаковський Е. М.* Польско-белорусские отношения в контексте расширения НАТО / Е. М. Новаковський // Беларусь в мире. – 1997. – № 1. – С. 21–23.
10. *Зайончковский В.* Восточная Европа в польской дипломатии / В. Зайончковский // Pro et contra. – Т. 3, № 2. – Весна 1998. – С. 49.
11. *Archiwum działalności Prezydenta RP w latach 1997–2005.* Wizyta Prezydenta RP w Ośrodku Studiów Wschodnich (06.11.1997) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до публікації : <http://www.prezydent.pl/x.node?id=6042904&eventId=1505115>.
12. *Цепкало В.* Позиция Беларуси в вопросе расширения НАТО на Восток / В. Цепкало // Belarus Monitor. – Спеціальний випуск. – Декабрь 1996 – январь 1997 года. – С. 45.
13. *Archiwum działalności Prezydenta RP w latach 1997-2005.* Spotkanie z członkami Parlamentarnej Komisji Wspólnej Polski i Unii Europejskiej (15.04.1997) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до публікації : <http://www.prezydent.pl/x.node?id=6042904&eventId=1504965>.
14. *Карабалевиц В.* Место Польши в политике Беларуси / В. Карабалевиц // Национально-государственные интересы Республики Беларусь. – Минск, 1999. – С. 222.
15. *Goliński C.* Partnerstwo bez Białorusi / C. Goliński // Gazeta Wyborcza. – 1994. – nr 94. – 22 kwietnia. – С. 6.

16. *Białoruś*. Białoruski minister o Polsce i NATO // Przegląd Środkowoeuropejski. – 1995. – nr 10. – S. 17.
17. *Гісторыя Беларусі* : падручнік : у 2 ч. / [Новік Я. К. і ін.] ; пад ред. Я. К. Новіка, Г. С. Марцуля. – [2-е выд.]. – Мн.: Виш. Шк., 2006–2006. – Ч. 2: Люты 1917 г. – 2004 г. – 2006. – С. 446.
18. *Goliński C.* Rosyjsko-białoruski front przeciwko rozszerzeniu NATO. Mińsk nie potnie czołgów / C. Goliński, B. Węglarczyk // *Gazeta Wyborcza*. – 1995. – nr 50. – 28 lutego. – С. 7.
19. *Goliński C.* Będą pieniądze, będzie rozbrojenie / Ń. Goliński // *Gazeta Wyborcza*. – 1995. – nr 60. – 11 marca. – С. 6.
20. *Białorus*. Zaciśnienie współpracy wojskowej z Rosją // Przegląd Środkowoeuropejski. – 1996. – nr 16. – S. 17.
21. *Wierni* służby Zachodu. (Rozmowa z wiceprzewodniczącym komisji spraw zagranicznych białoruskiego parlamentu S.Konstantinem) // *Gazeta Wyborcza*. – 1998. – nr 280. – 30 listopada. – С. 15.
22. *Лавринавичюс А.* Транспортный коридор, как он видится из Вильнюса / А. Лавринавичюс // *Белорусская газета*. – 1996. – № 9. – 4 марта. – С. 1, 4.
23. *Рубан И.* Беларусь и Польша станут мирным мостом между Востоком и Западом / И. Рубан // *Рэспубліка*. – 1996. – № 80. – 2 красавіка. – С. 2.
24. *Kurkiewicz M.* Polska i jej sąsiedzi. Kronika Białoruska / M. Kurkiewicz // *Więź*. – 1996. – nr 6. – S. 161.
25. *Malak K.* Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Białorusi / M. Malak. – Akademia Obrony Narodowej. – Warszawa, 2002. – S. 80–81.
26. *Третьяков В.* НАТО как фактор беспокойства о безопасности / В. Третьяков // *Белорусская газета*. – 1996. – № 23. – 10 июня. – С. 6.
27. *Егоров А.* К развитию отношений Беларусь – НАТО / А. Егоров // *Белорусь в мире*. – 2000. – № 2. – С. 5.
28. *Часноўскі М.* Праблема рэгіянальнай стабільнасці ў Цэнтральнай і Усходняй Еўропе ў канцы XX ст. / М. Часноўскі // *Белорусский журнал международного права и международных отношений*. – 2000. – № 3. – С. 68.
29. *Часноўскі М.* Сістэмныя преўтваренні ў Рэспубліце Польшча (1989–1999) / М. Часноўскі. – Минск : Бел. дзярж. ун-т, 2000. – С. 255.
30. *Białoruś* – nieznanany sąsiad UE. Sytuacja polityczna, społeczna i gospodarcza Białorusi. – Ośrodek Studiów Wschodnich. – Warszawa, 2005. – S. 6.
31. *Новаковский Е. М.* Польско-белорусские отношения в контексте расширения НАТО / Е. М. Новаковский // *Белорусь в мире*. – 1997. – № 1. – С. 22.